

Kap. 8

Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem.

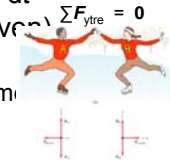
Vi skal se på:

- Newtons 2. lov på ny.
- Definisjon bevegelsesmengde.
- Kraftstøt, impuls. Impulsloven.
- **Flerpartikkelsystemer:**
- Kollisjoner:
  - Elastisk, uelastisk, fullstendig uelastisk
- Massefellespunkt
- Rakettlikningen (variabel masse)

Kap. 8

Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem.

- Bevegelsesmengde: $\mathbf{p} = m \mathbf{v}$
- Opprinnelig form Newton 2: $\mathbf{F} = d\mathbf{p} / dt$
- Kraftstøt = $\mathbf{J} = \int \mathbf{F} dt = \Delta \mathbf{p}$ (impulsloven) $\sum \mathbf{F}_{\text{ytre}} = 0$
- Ingen ytre krefter => $\mathbf{p}_{\text{tot}} = \text{konstant}$
  - Kraftstøt motsatt like stort på hvert legem
- **Flerpartikkelsystem:**
- Kollisjoner:
  - Elastisk, uelastisk, fullstendig uelastisk
  - Ikke-sentralt støt (Ex. 8.12 i Y&F)
- Massefellespunkt (Y&F 8.5)
- Ikke konstant masse: Rakettlikningen (Y&F 8.6)

- Kollisjoner skjer så raskt at vi *kan se bort fra* ytre krefter under kollisjonen

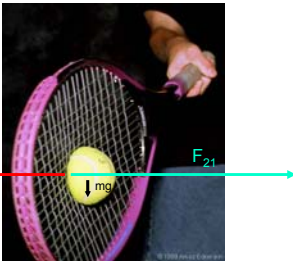
Eksempel tennisballen:

$m = 56 \text{ g}$
 $v = 50 \text{ m/s} \rightarrow v = -50 \text{ m/s}$
 på $t = 0,010 \text{ s}$

Vi fant:

$F_{\text{av}} = \Delta p / \Delta t = 560 \text{ N}$
 $F_{\text{max}} \approx 1000 \text{ N}$

Ytre kraft = tyngde = $mg = 0,55 \text{ N}$
 er forsvinnende liten

Sentralt elastisk støt

$v_A, v_B = \text{fart før støt}$
 $v_A', v_B' = \text{fart etter støt}$

Generell løsning (fra i går):

$$v_A' = \frac{(m_A - m_B)v_A + 2m_B v_B}{m_A + m_B} \quad (103)$$

$$v_B' = \frac{(m_B - m_A)v_B + 2m_A v_A}{m_B + m_A} \quad (104)$$

Så langt om kollisjoner:

- Kraftstøt = $J = \int F dt = \Delta p$ (impulsloven)
- Antar ingen ytre krefter i selve kollisjonen
=> Bevegelsesmengde er bevart:
$$m_A v_A + m_B v_B = m_A v'_A + m_B v'_B \quad (100)$$

Tilleggslikninger:

- Elastisk støt: Kinetisk energi bevart:
$$m_A v_A^2 + m_B v_B^2 = m_A v'^2_A + m_B v'^2_B \quad (101)$$
- Uelastisk støt (ingen spes. likninger)
- Fullstendig uelastisk støt: Felles slutfart:
$$v'_B = v'_A \quad (110)$$

Y&F: Ex. 8.8: Fullstendig uelastisk støt

To ukjente:
 v_1 og fellesfarten $v' = v'_1 = v'_2$

To likninger:
Impulsbevarelse **under** støtet og energibevarelse **etter** støtet

Delvis uelastisk støt

Tre ukjente: Før støt: v_1 . Etter støt: v'_1 og v'_2

To likninger: Impulsbevarelse **under** støtet og energibevarelse **etter** støtet.

Tilleggsopplysning: F.eks. oppgitt kulas fart etter støtet: $v'_1 = \frac{1}{2} v_1$
(evt. kunne tap i energi være oppgitt)

Ikke-sentralt støt, to like kuler

$b \rightarrow 0$ $b \rightarrow 2R$

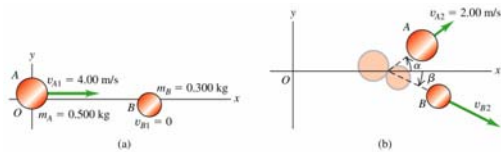
$\approx$ sentralt   så vidt touch

$v'_1 \approx 0$ $v'_2 \approx v_1$ $v'_2 \approx 0$ $v'_1 \approx v_1$

Alltid $v'_1 \perp v'_2$

Ikke-sentralt støt

- Kollisjon skjer ikke langs éi linje

(Y&F Ex. 8.12)

Hvis kule B ikke er i ro før støt:
 Legg inn koord.system som følger kule B før støtet.

Massefellespunkt

- **Punktpartikkel:** all masse i ett punkt
- **Flerpartikkelsystem:**
 Legeme = $\sum$ punktpartikler
 (nødvendig mhp. rotasjon, bøyning, deformasjon)

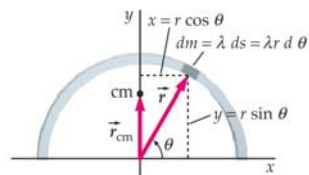
- **Massefellespunkt:**

$$\vec{r}_{cm} = \frac{m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2}{m_1 + m_2} = \frac{1}{M} (m_1 \vec{r}_1 + m_2 \vec{r}_2)$$
- Topartikkelsyst.
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i}{\sum_{i=1}^N m_i} = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^N m_i \vec{r}_i \quad (8.29)$$

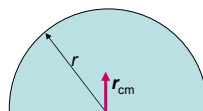
- Kontinuerlig
$$\vec{r}_{cm} = \frac{\int_{legeme} \vec{r} \cdot dm}{\int_{legeme} dm} = \frac{1}{M} \int_{legeme} \vec{r} \cdot dm \quad (8.29B)$$

- **Tyngdepunkt = massefellespunkt**
 dersom tyngdeaksel. **g** er lik over hele legemet

Eks. 1 Massefellespunkt

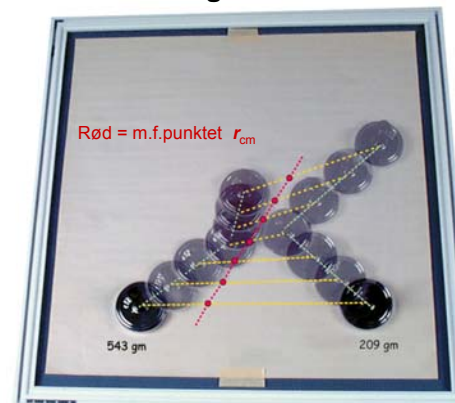

Halvsirkel:
 $y_{cm} = r \cdot 2/\pi = 0,64 r$
 $[\lambda] = \text{kg} / \text{m}$

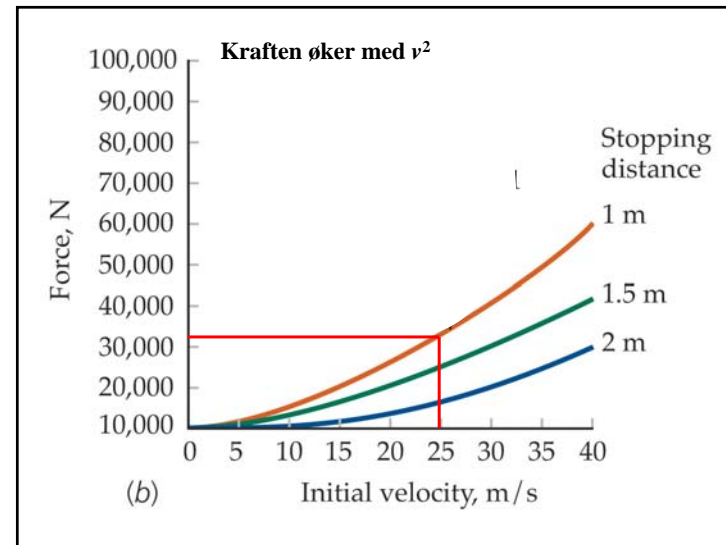
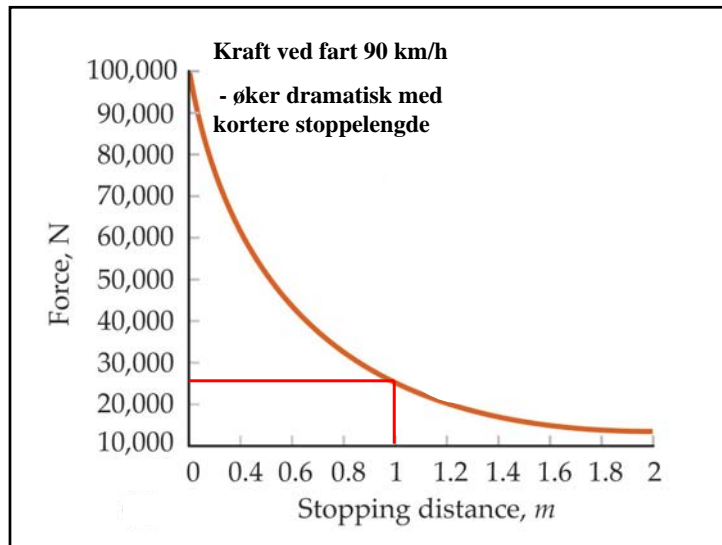

Halv sirkelplate:
 $y_{cm} = r \cdot 4/(3\pi) = 0,42 r$
 $dm = \sigma dA$
 $[\sigma] = \text{kg} / \text{m}^2$

Fullstendig elastisk støt

Ingen ytre krefter => $M \frac{d}{dt} \vec{r}_{cm} = \vec{F}_{ext} = \mathbf{0}$
 => Massefellespunktet $\vec{r}_{cm}$ fortsetter upåvirket under støtet.
 Relativbevegelsen (gult) endres under støtet.

Kritiske akselerasjoner ved kollisjoner

Hjernen mest følsom.

Avhengig av akselerasjonen (antall g) og tida den virker:

- 150 x g i få ms: Dødelig
- 50 x g: 20-30 ms kan tåles.
- "Severity index" $= I = \int (a/g)^{5/2} dt$
 $I = 1000 \text{ s}$ gir 50/50 sjanse overleve

Essensielt å stoppe over lengst mulig tid og distanse.

- Sikkerhetsbelte
- Polstring
- Kollisjonsputer (ingen skarpe kanter => lite trykk)
- Deformerbart frontparti

Kap. 8. Bevegelsesmengde. Flerpartikkelsystem

- Bevegelsesmengde: $\mathbf{p} = m \mathbf{v}$
- Opprinnelig form Newton 2: $\mathbf{F} = d\mathbf{p} / dt$
- Kraftstøt = $\mathbf{J} = \int \mathbf{F} dt = \Delta\mathbf{p}$ (impulsloven)
- Antar ingen ytre krefter (i bevegelsesretning) under støt:
  - Bevegelsesmengde $\mathbf{p}_{\text{tot}}$ er bevart
  - *Tilleggslikninger:*
    - Elastisk støt: Kinetisk energi bevart
    - Fullstendig uelastisk støt: Felles slutfart. (Energi avtar)
    - Uelastisk støt: Ingen generell tilleggslikning. (Energi avtar)
- For ikke-sentrale støt bestemmer *støtparameteren* vinkler
- Massefellespunkt $\mathbf{r}_{\text{cm}} = \int \mathbf{r} dm / M$. Relativkoordin. $\mathbf{r} = \mathbf{r}_1 - \mathbf{r}_2$
- Newtons lov for massefellespunkt: $\sum \mathbf{F}_{\text{ext}} = m \mathbf{a}_{\text{cm}}$
- Rakettilikningen: $\mathbf{F}_{\text{ext}} + \mathbf{v}_{\text{rel}} dm/dt = m d\mathbf{v}/dt$